

Obilježavanje 150. obljetnice pobjede Narodne stranke na općinskim izborima u Šibeniku 1872./1873. godine

Datum 15. siječnja 1873. s pravom se tumači kao povijesna okosnica za Šibenik jer tadašnja smjena političke vlasti daje gradu zamašnjak koji ga u posljednjoj četvrtini 19. stoljeća pretvara u suvremeno urbano središte. Na spomenuti datum u općinskoj vijećnici, tada smještenoj u palači Draganić, na temelju izborne pobjede iz prethodne godine, formirana je nova općinska uprava sastavljena od lidera Narodne stranke, koji za novog općinskog načelnika biraju Antu Šupuka.

150. obljetnica pobjede Narodne stranke na općinskim izborima u Šibeniku 1872. godine i preuzimanja gradske uprave 1873. godine obilježena je dvama događanjima – znanstvenim kolokvijem *Šibenik i šibenski kraj u razdoblju hrvatskoga narodnog preporoda* i izložbom *Preporođeni Šibenik – 150. obljetnica pobjede Narodne stranke u Šibeniku 1872./1873.*

Znanstveni kolokvij održan je 25. studenog 2022. godine u Gradskoj knjižnici „Juraj Šižgorić”, a organizirali su ga Državni arhiv u Šibeniku, Muzej grada Šibenika, Hrvatski institut za povijest, Odjel za povijest Sveučilišta u Zadru i Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu. Okupljenima se u ime organizatora obratila ravnateljica Državnog arhiva u Šibeniku Nataša Mučalo, u ime Grada Šibenika gradonačelnik Željko Burić, dok je pozdravnim govorom kolokvij otvorio izaslanik ministrice kulture i medija Nine Obuljen Koržinek, državni tajnik Ivica Poljićak.

Kroz deset izlaganja predstavljena su recentna istraživanja o političkim, društvenim, gospodarskim i kulturnim zbivanjima u razdoblju prihvaćanja i jačanja procesa hrvatske nacionalne integracije u Šibeniku nakon uspostave ustavnog stanja 1860. i pobjede Narodne stranke na izborima za Dalmatinski sabor 1870. godine te općinskih izbora u Šibeniku 1872. godine.

Arijana Kolak Bošnjak predstavila je širi politički okvir u kojem su se nakon ponovna uvođenja ustavnog stanja oblikovali strateški programski koncepti suprotstavljenih političkih struja. Naslov izlaganja *Na mrtvoj točki: pitanje sjedinjenja Dalmacije s Trojednom Kraljevinom početkom 1860-ih* nedvosmisleno otkriva važnu premisu političkog programa Narodne stranke nakon uvođenja Listopadske diplome 1860. godine. To temeljno pitanje hrvatske politike 19. st. Hrvatski je sabor nastojao riješiti postizanjem što veće autonomije hrvatskog korpusa unutar Monarhije.

O autonomaškom pokretu u Šibeniku govorio je Josip Vrandečić, stavivši naglasak na tijek sukoba narodnjaka i autonomaša, koji se za razliku od drugih dalmatinskih gradova u Šibeniku osjetio već za Revolucije 1848./1849. godine, a svoj je vrhunac dosegao u aferi Monzambano iz 1869., koja je imala karakter međuna-

rodnog incidenta. Vrandečićeva tema obuhvatila je i povezivanje autonomaštva s talijanskom nacionalnom ideologijom te osnutak i djelovanje šibenske podružnice *Lege nazionale*.

U izlaganju Marka Trogrlića *Šibenski biskup Giovanni Zaffron u dalmatinskim političkim previranjima* predstavljeni su biskupovi biografski podatci i njegov politički profil koji ga svrstava u konzervativno filoaustrijsko krilo dalmatinske autonomaške stranke (tzv. *autonomi moderati*), što se najbolje oslikava u biskupovom pismu caru Franji Josipu I. iz 1868. godine, u kojem zajedno s dalmatinskim episkopom Kneževićem i zadarskim nadbiskupom Maupasom zagovara autonomni državno-pravni položaj Dalmacije unutar Monarhije.

Filip Lenić i Ante Bralić predstavili su političku djelatnost zastupnika iz šibenskog kraja u Dalmatinskom saboru u razdoblju od 1861. do 1879. godine. Izlaganje je bilo fokusirano na ujedinjenje Dalmacije s Banskom Hrvatskom i uvođenje hrvatskog jezika u javnu uporabu kao dva ključna politička pitanja koja su ostavila otisak u svim političkim raspravama u Zemaljskom saboru Kraljevine Dalmacije neovisno o političkoj pripadnosti njegovih zastupnika. Usto, osvrnuli su se na odnos prema nacionalnoj integraciji unutar narodnjačke (južno)slavenske, hrvatske i srpske nacionalne identifikacije.

Nove spoznaje o zaokretu šibenskih pravaša od odlučna suprotstavljanja načelniku Anti Šupuku prema kompromisnoj participaciji u narodnjačko-pravaškoj općinskoj vlasti iznio je Jure Trutanić u izlaganju pod naslovom *Šibensko pravaštvo u načelničkoj eri viteza Šupuka: uspon do vlasti*. Sustavno kritiziranje političkih poteza gradonačelnika koji je dominirao šibenskom političkom scenom od 1873. do 1903. godine začela je *Katolička Dalmacija* don Ive Prodana, motivirana ponajprije političko-ideološkim razlikama u odnosu na Šupuka, čije je političko djelovanje poistovjećivala s anakronim i kalkulantskim narodnjaštvom. Iz dostupnoga arhivskoga gradiva proizlazi da su se, među pojedincima koji su devedesetih godina 19. stoljeća odškrinuli vrata pravaškomu prodoru, istaknuli don Vicko Škarpa iz Zatona, Pavao Roca, učitelj i tajnik u novonastaloj vodičkoj općini, te mladi liječnik s Hvara, dr. Mate Drinković, koji će time započeti dugotrajnu i upečatljivu političku karijeru.

Drugi blok kolokvija otvorio je Mladenko Domazet, koji je prisutne upoznao s osnivanjem i djelovanjem Narodne slavjanske čitaonice u Šibeniku utemeljene 1866. godine zahvaljujući predanoj inicijativi don Josipa Mrkice, jednog od najvažnijih šibenskih narodnjaka. Kao i u drugim dalmatinskim sredinama u kojima su takve čitaonice otvarane i ta šibenska postaje središnjica okupljanja simpatizera programa Narodne stranke, mjesto u kojem se njegovala svijest o hrvatskom jeziku i tradiciji vlastita naroda, te suprotstavljalo autonomaškim idejama i njihovoj politici u gradu.

Izlaganje Sande Uglešić *Šibensko školstvo u vrijeme ustavnog razdoblja (1860. – 1914.)* prezentirao je Ante Bralić. Zakon o temeljnim pravima državljana iz 1867. te Državni školski zakon iz 1869. godine pravni su okviri koji su osigurali uvođenje hrvatskog jezika u šibenske školske ustanove, a između ostalog i ponovno otvaranje Realne gimnazije 1909. godine, čija je pravna slijednica današnja Gimnazija Antuna Vrančića. Zakonodavna djelatnost koja se tada razvila bila je od presudne važnosti za usmjeravanje školstva u pravcu prijeko potrebne modernizacije kako bi se osigurala obrazovna baza za sve zahtjevnije društvene i gospodarske potrebe.

Ivica Poljićak govorio je o urbanoj preobrazbi Šibenika u Šupukovoj eri, u kojoj se ključne promjene uočavaju u porastu stanovništva i prostornom širenju grada izvan nekadašnjih gradskih bedema – na području gradske periferije grade se nove stambene zgrade i javne građevine (bolnica, željeznički kolodvor, izgrađuju se novi metri operativne i gradske obale). Najveće promjene dogodile su se na području komunalne infrastrukture. Šibenik je dobio nove sadržaje koje dotad nije imao: željeznicu, javni vodovod, prvu hidrocentralu na izmjeničnu električnu energiju... Sve je to rezultiralo počecima industrijskog razvoja Šibenika te utjecalo na velike promjene u urbanu tkivu grada.

Stipe Kljaić održao je izlaganje o nepravedno zanemarenu hrvatskom novinaru, piscu i povjesničaru Bogdanu Radici, čija je cjeloživotna preokupacija bila politička i književna ostavština Nikole Tommasea. Tommaseo je zanimao Radicu prije svega u kontekstu utjecaja talijanskog *Risorgimenta* na hrvatski nacionalni preporod u Dalmaciji, što se razvijao u drugoj polovici 19. stoljeća. Ni odlaskom u političku emigraciju nakon II. svjetskog rata nije prestao Radičin interes za Tommaseov život, nego ga je dapače na sugestiju povjesničara Jere Jareba usmjerio prema dotad neistraženim vezama Tommasea i Eugena Kvaternika.

Arhitektura šibenskih uspomena – Kultura sjećanja na dugo 19. stoljeće kroz nazivlje ulica i trgova grada Šibenika naslov je kojim je Ante Lepur zaključio znanstveni kolokvij iznijevši vlastita promišljanja o fenomenu imenovanja gradskih predjela, odnosno utjecaju određenih povijesnih događaja na urbanu topografiju Šibenika, u kojem danas oko 15 % ulica i trgova nosi imena povezana s razdobljem hrvatskog narodnog preporoda.

Raznovrsna izlaganja o razdoblju u kojemu je Šibenik doživio povijesnu transformaciju koja i danas čini najvidljiviju ostavštinu iz vremena vladavine Narodne stranke, upozorila su na potrebu kontinuirana istraživanja tog razdoblja šibenske povijesti, koja bi u uskoro mogla biti oblikovana u znanstvenoj monografiji.

Dan uoči 150. obljetnice formiranja narodne gradske uprave u Šibeniku otvorena je izložba *Preporođeni Šibenik – 150. obljetnica pobjede Narodne stranke u Šibeniku 1872./1873.* u organizaciji Državnog arhiva u Šibeniku i Muzeja grada Šibenika. Na četrnaest izložbenih plakata u devet cjelina te u izložbenom katalogu pred-

stavljen je odjek hrvatskih preporodnih ideja koje su se u Šibeniku mogle pratiti od četrdesetih godina 19. stoljeća, a u konačnici su rezultirale pobjedom Narodne stranke na općinskim izborima 1872. i preuzimanjem gradske uprave 1873. godine. Hrvatska nacionalna integracija osmišljena sjedinjenjem hrvatskih zemalja i uvođenjem hrvatskog kao službenog jezika implementirala se u politički program Narodne stranke, koji je našao pristalice u svim dijelovima Habsburške Monarhije nastanjene Hrvatima. Refleksija revolucionarnih zbivanja u Europi 1848. i hrvatskog nacionalnog programa u Šibeniku prepoznaje se u pobjedi pučana i težaka na općinskim izborima već krajem 1848. godine, kao i u obračunima s pristicama nakratko obnovljene Republike Svetog Marka, koje je zabilježio fra Stjepan Zlatović, i sam promicatelj preporodnih ideja: „...buduć se počele pojavljivati naklonosti naprama talijanskom narodu tada u ratu s Austriom, Varošani i sva težačka ruka izjaviše se za Austriju s Hrvatskom i zaprištiše gospodi da, pokušaju li što, da će ih vješati o zvonik varoške crkve.”¹ Takva događanja ostala su zabilježena jedino u Šibeniku, u kojem se borba između suprotstavljenih političkih opcija nastavila šezdesetih godina 19. st. nakon ponovna uvođenja ustavnog poretka.

Izložbenim postavom dominira plakat s vremenskom lentom koji paralelno prati ključna politička i društvena zbivanja u Monarhiji i hrvatskim zemljama, a ona povezana sa Šibenikom dodatno su razrađena na zasebnim plakatima. Njihovi naslovi nedvosmisleno upućuju na ključne momente koji su obilježili Šibenik u drugoj polovici 19. stoljeća: *Odnosi političkih opcija u Šibeniku od 1848. do 1870.*, *Osnivanje Narodne slavjanske čitaonice*, *Afera Monzambano*, *Pobjeda Narodne stranke na općinskim izborima 1872. godine*, *Novo doba*, *Ante vitez Šupuk (1838. – 1904.)*, *Preobrazba grada*, *Društveni i kulturni život*.

Izvorno arhivsko gradivo koje je korišteno u izradi njihova sadržaja, kao i ono izloženo u muzejskim vitrinama danas čuvaju Državni arhiv u Šibeniku, Muzej grada Šibenika, Hrvatski državni arhiv, Državni arhiv u Zadru, Znanstvena knjižnica u Zadru, Nacionalna sveučilišna knjižnici u Zagrebu i obitelj Šupuk.

Ova vrlo edukativna izložba na jednostavan način ostvaruje komunikaciju sa svakim posjetiteljem te je kao takva već u startu ušla u hodograme šibenskih škola.

Financijsku podršku događanjima kojima je Državni arhiv u Šibeniku sa suorganizatorima obilježio ovu važnu obljetnicu pružilo je Ministarstvo kulture i medija.

Draženka Požar-Perković

1 Stjepan Zlatović, *Uspomene mog života* (Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šizgorić“) 2007., 19.